

SZABÓ Andrea
A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere
1867-1947

A Magyar Királyi Pénzügyőrség előzményei

A Magyar Királyi Pénzügyőrség közvetlen előzményének tekinthető az uralkodó által a cukorgyárak, valamint a szesz- és sörfőzdek ellenőrzésére 1835-ben alapított Császári és Királyi Jövedéki Őrség. Ezt a szervezetet 1843 elején egyesítették a Császári és Királyi Határőrséggel, így jött létre a Császári és Királyi Pénzügyőrség, amely az udvari kamara alá tartozott, élén a központi inspektorral.¹ Ennek a birodalmi szervezetnek az alakított változatát működtették a HABSBURGok a neoabszolútizmus időszakában is. A kiegyezési törvényben foglaltak szerint azonban a pénzügy nem képezte a közös érdekelttségű viszonyok (hadügy, külügy és a finanszírozásukat biztosító pénzügy) részét, így a Magyar Királyság pénzügyeinek az intézése a magyar kormány kompetenciájába tartozott. A magyar kormány nem kívánta átvenni a neoabszolútizmus szervezeteit, hiszen a kiegyezés lényege volt a magyar állam és szuverenitás helyreállítása.² Nyilvánvaló volt azonban, hogy az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharcot megelőző és rendi alapokon nyugvó pénzügyigazgatás csak részlegesen vehető át a polgári magyar állam számára. Az új magyar pénzügyi tárca új szakmai szervezetei részére azonban a tevékenységük ellátásához szükség volt szakemberekre. Ezeket a szakembereket — a polgári magyar állam keretei között újjászülető új magyar pénzügy — a volt neoabszolútista testület munkatársai közül vehette át a legkönnyebben. Így tehát a kiegyezés után a polgári magyar állam első pénzügyminiszterének az egyik legfontosabb feladata volt az új magyar pénzügyi struktúra — közte a Magyar Királyi Pénzügyőrség — létrehozása.

Ez a folyamat 1867-ben vette kezdetét. Az újjászervezés alatt álló magyar pénzügyigazgatási rendszer részeként az 1867. III. 10-én létrehozott Magyar Királyi Pénzügyőrség önálló rangrendszerrel, saját egyenruhával és rangjelzésekkel, továbbá saját szakmai követelményrendszerrel is rendelkezett. A testületi ruházatot a magyar motívumok használata jellemezte a praktikum és a korszerűség figyelembe vételével. Az egyenruhán pedig az osztrák indíttatású, formálódó magyar rendfokozati rendszerbe illeszkedő és a testület jellegének megfelelő, a hagyományokra támaszkodó rendfokozati rendszer rangjait viselték a pénzügyőrök. A pénzügyőri egyenruha tehát egyrészt kifejezte a nemzethez, az országhoz, illetve a testülethez tartozást, a pénzügyőrségi rangrendszer rendfokozatai pedig azt jelezték, hogy a viselőjük a testületen belül milyen pozíciót töltött be. A rangrendszer azt is kifejezte, hogy az adott rendfokozatot viselő személy katonailag szervezett fegyveres őrtestület, vagy pedig polgári fegyveres őrtestület tagjaként tölti-e be a rangjának megfelelő státuszt.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség létrehozása

LÓNYAY Menyhért 1867 tavaszán azt a feladatot kapta, hogy vegye át a pénzügyeket és a magyar pénzügyi igazgatást oly módon alakítsa a hazai igényeknek megfelelően, hogy egyetlen napra se álljon le az állam működése. Azonban a pénztárak üresek voltak, a személyi háttér sem könnyítette meg a dolgát, mivel a rendelkezésére álló szakemberek 9/10 része nem beszélt magyarul.³ LÓNYAY Menyhért 1. számú körrendeletének egyik legfontosabb pontja az volt, hogy a pénzügyi szervek ügyintézési nyelve 1867. III. 10-től a magyar.⁴ LÓNYAY Menyhért 1867. II. 24-én ment be először a minisztériumába, ahol a fentieket megtapasztalta. Az első hivatalos látogatásra azonban csak 1867. III. 10-én került sor, amikor a hivatalnokok nagy része már beadta a felmondását.⁵ Az átmeneti időszak megkönnyítése érdekében LÓNYAY Menyhért egyfajta amnesziát is hirdetett, kizárólag az 1867. III. 10-ig elkövetett jövedéki vétségek és mulasztások esetén a kiszabott büntetések elengedése tekintetében.⁶ A pénzügyi nehézségek miatt a pénzügyőrség létszámát — amely 1867-ben 4330 főből állhatott (tisztviselők és legénység) — 1871 végéig mintegy 800 fővel csökkentették.⁷

A magyar pénzügyi kormányzat — amikor a Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetét 1867-ben létrehozta — először a testület nemzeti viseletnek megfelelő egyenruházatát határozta meg. Az irányító tárca 1868-ban kiadta a Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezeti felépítését (*belszervezetét*) és rendeltetését tartalmazó „*A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok hivatalos összeállítása*” című szabálygyűjteményt.⁸

Ennek megfelelően a Magyar Királyi Pénzügyőrség feladatát alkotta:

- a csempészetet és a pénzügyi törvényszegések megakadályozása;
- szabályszegők felderítése;
- pénzügyi hivatalok és tisztviselők eljárásainak ellenőrzése;
- a pénzügyi hatóságok hivatalos eljárásainak támogatása;

- az illetékes hatóságok felkérésére a közbiztonsági intézkedések végrehajtásában segítség nyújtása.

A szervezeti szabályozásnak megfelelően az akkori pénzügyőrség országos irányító szerve a *Magyar Királyi Pénzügyminisztérium* struktúrájában kialakított pénzügyőri osztály volt. A testületen belüli középszintű vezetési szervezet a vármegyénként létrehozott *pénzügyigazgatóságok* kebelében működő pénzügyőri osztályok voltak. Az osztályok alárendeltségébe az úgynevezett *biztosi kerületek* tartoztak, a kerületek pedig *szakaszokból* álltak, amelyek egyben a testület legkisebb szervezeti egységei voltak. A szakaszok működési területe lefedte a Magyar Szent Korona alá tartozó teljes területet.⁹ A pénzügyőrségi állomáshelyeket a vám és az adózás szempontjait figyelembe véve határozták meg. Az adózás szempontjából fontos állomáshelyek voltak például a sójödédék középszintű igazgatását végző főbányahivatalok, melyek földrajzi elhelyezkedése az ország jelentős sóbányáihoz igazodott. A főbányahivatalok székhelyei Aknaszlatinán, Marosvásárhelyen, valamint Sóváron voltak.¹⁰ Az egyes pénzügyigazgatóságok területén lévő szakaszokat folyó sorszámozással jelölték.

Pénzügyőri rangok és feladatok

A szabályzat a legénység részeként említi a *vigyázókat*, *fővigyázókat* és *szemlészeket*, valamint pénzügyőrségi tisztviselőnek tekinti a *biztosokat*.¹¹

A pénzügyőrségi szakasz vigyázókból állt, akiket egy fővigyázó irányított, kivételes esetekben egy szemlész. Egy szemlész a saját szakaszán kívül más szakaszt is irányíthatott, míg a biztos alá több szemlész tartozott a szakaszaikkal együtt. A biztosok közvetlenül a területileg illetékes pénzügyigazgatóság, közvetve pedig a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium irányítása alatt álltak.

A pénzügyőrök kötelességeit a testület szabályzata határozta meg. A pénzügyőrök teendői közé tartozott:

- járőrözés és megfigyelés (határvonalon és a közeli területeken);
- ellenőrzés (kereskedők, iparosok, földbirtokosok esetén államjödédék védelme érdekében);
- házmotózás (akinél a törvény lehetővé tette);
- törvények és szabályok végrehajtásának ellenőrzése (állami egyedáru tárgyakkal kereskedők, közvetítők, szállítók és eladók esetén);
- őrködés (hidaknál, réveknél, kikötőknél);
- kezelőhivatalok ellenőrzése (utólagos vizsgálat, jövedéki hivataloknál a kiadványok, sorkönyvek megtekintése, jelenlét a hivatalos eljárásoknál);
- őrzésközpontok (jövedéki kihágások felfedezése okán);
- segélyadás (kezelőhivatalok vagy azok tisztviselői által hivatalos eljárásuk során);
- pénztár-vizsgálat a kezelő hivataloknál, nyomozás, kutatás (fogyasztási-adó megszállása, beszédésnek ellenőrzése);
- szolgálattétel a hivataloknál, e tevékenység is többféle teendőt foglalt magába (sorompók, hivatali helyiségek valamint idegen vagyon őrzése, jövedéki hivatali feladatok ellátásának — adó alá tartozó áruk mázsálása, számbavétele, hivatalos zár alkalmazása — ellenőrzése, kisebb jövedéki hivatal ellenőrzése, adóköteles tárgyak kísérése a hivataltól a rendeltetési helyükre, valamint jövedéki hivatalok írásbeli teendőiben segítségadás;)
- irodai szolgálat (központi pénzügyőrségi irodában).¹²

Az 1868-as szabályzat a fővigyázók, szemlészek és biztosok különös feladatait, kötelességeit külön szabályozta. Eszerint a fővigyázók az alárendeltjeik szolgálati tevékenységeit irányították, annak a szervezeti egységnek a feladat végrehajtását szervezték, amelynek az irányítására felkérték őket, egyben pedig a szolgálatteljesítésnek is aktív részesei voltak. Kivételes esetekben a fővigyázó úgynevezett biztosi kerületet is irányíthatott, ebben az esetben a biztosi kerületi parancsnok jogai és kötelezettségei illették meg. A szemlészek és biztosok feladatrendszerre kettős volt, egyrészt vezetői-parancsnoki feladatokat láttak el a szakaszok legénysége kapcsán és/vagy egy egész kerületet irányítottak. A szemlészek és biztosok esetén is kiemelte a szabályzat, hogy amennyiben vezetői teendői ezt megengedik szolgálati feladatokat is kötelesek voltak teljesíteni.

A szabályzat a pénzügyigazgatóság és a pénzügyőrségi előadó különös kötelezettségeit is taglalta. Eszerint a pénzügyigazgatóság köteles volt a területén elhelyezett pénzügyőrségi osztályt vezetni, köteletségét képezte továbbá a törvények és egyéb szabályozók megismertetése a pénzügyőrségi előjárókkal és a legénységgel. Kiemelt feladata volt annak biztosítása, hogy a pénzügyőrségi előjárók és a legénység a törvények és szabályozók szellemében járjanak el.

A pénzügyőrségi felügyelő a pénzügyigazgatóság területén elhelyezett pénzügyőrségi osztály munkáját felügyelte. A pénzügyőrségi felügyelő a „*pénzügyigazgatóság szemé*” volt és ezen szerepkörében — a pénzügyigazgatóság nevében — közvetlenül adhatott utasítást az egyes szakaszok parancsnokainak.¹³

Az 1885-ös szabályozás alapján a rangfokozatok a következők voltak:

- legénység: vigyázó;
- altisztek: fővigyázó, szemlélsz;
- tisztviselők: biztos, főbiztos, központi felügyelő, központi főfelügyelő.

A vigyázókat, fővigyázókat és szemlélszket összességében legénységnek is nevezték. A legénység valamennyi tagja hivatásos pénzügyőr volt, összességükben a honvédség altiszti karának a jellegével bírtak. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek és a polgári fegyveres őrtestületek legénységi személyi állománycsoportjai, illetve a honvédség altiszti kara tagjainak a fizetése — a különböző pótlékoktól eltekintve — hozzávetőlegesen azonos volt, ahhoz hasonlóan, ahogyan a tisztviselők esetében az egységes állami fizetési rendszerbe tartozás miatt az azonos képzettségi szinttel rendelkező tisztviselők fizetése is azonos volt.

A pénzügyőrségi — mai fogalmaink szerinti — tiszti kar a tagjainak tisztviselőként való elnevezése nem testületi sajátosság volt. Így nevezték a rendőrségek és fegyőrök (büntetés-végrehajtás) szervezetei tiszti karának a tagjait is. A magyarországi pártállam kiépítéséig ugyanis kétféle fegyveres őrtestületet különböztettek meg, nevezetesen a katonailag szervezett fegyveres őrtestületet és a polgári fegyveres őrtestületet. A katonailag szervezett fegyveres őrtestület személyi állományának a tagjai katonai rangot viseltek, az alá- és fölérendeltségi viszonyaik katonaiak voltak. A katonailag szervezett fegyveres őrtestületek tagjai — függetlenül attól, hogy a testület mely tárca irányítása alatt állt, illetve milyen szervezeti felépítéssel látta el a teendőit, továbbá milyen hatáskörrel rendelkezett és mik voltak a feladatai — személyükben katonának minősültek, ezért a honvédelmi tárca alárendeltségébe tartoztak. Őket a katonákra általában vonatkozó jogosultságok megillették, illetve kötelezettségek terhelték.

Ezzel szemben a polgári fegyveres őrtestületek személyi állományának a tagjai a testületi rendfokozati rendszer szerinti rangokat viselték és a testületi tagok alá- és fölérendeltségi viszonyai nem katonaiak, hanem hivatalnokiak voltak. A polgári fegyveres őrtestületek személyi állománya annak a tárcának az irányítása alá tartozott, amely minisztérium a testület felügyeletét is ellátta. A polgári fegyveres testületek tagjaira a katonákra általában vonatkozó jogosultságok és kötelezettségek nem vonatkoztak.¹⁴

Kétféle rendfokozati rendszer nem az Osztrák-Magyar Monarchia vagy az Osztrák Császárság, illetve a Magyar Királyság specifikuma volt. Kontinensünk szinte valamennyi országában ilyen rendfokozati rendszerek működtek. Európa nyugati felében található országok esetében ma is hasonló a helyzet. A II. világháború után a Vörös Hadsereg megszállása alá kerülő államokban azonban a szovjet államigazgatási modellre tértek át. Ennek a részeként vezették be ezen országok valamennyi fegyveres szervezeténél a katonai rendfokozati rendszert. A volt Varsói Szerződés néhai tagállamaiban ez a többé-kevésbé békés rendszerváltozások következményeként még a XXI. században is katonai rendfokozatokat viselnek azoknak a fegyveres szervezeteknek a tagjai, akik egyébként nem katonák.

Eredetileg többféle rendfokozati rendszer működött a kiegyezést követően. A haderő rendfokozati rendszerei azonosak voltak az Osztrák Császárságban és a Magyar Királyságban egyaránt, mivel a haderő közös volt annak ellenére, hogy a Magyar Királyság tekintetében kiegészült a Magyar Királyi Honvédséggel és a népfölkeléssel, az Osztrák Császárságot illetően pedig a Landwehr-el és a Landsturm-al. Az Osztrák-Magyar Monarchia védereje ezen részeiben — mivel ezen szervezetek mindegyike a szárazföldi haderőnemhez tartozott — azonos rendfokozati rendszer volt érvényben. A vízi haderőnemnek — amely közös haderőként működött — azonban külön rendfokozati rendszere volt. Az összességében véderőnek, vagy haderőnek nevezett szervezeten belül azonban — mindegyik szervezeti formára kiterjedően (közös hadsereg, honvédség, népfölkelés, Landwehr és Landsturm, illetve a haditengerészetre is vonatkozóan) — háromféle rendfokozati típust különböztettek meg. Ezek voltak a katonai állományúak rangjai (többé-kevésbé napjaink katonai rendfokozati rendszerének felelnek meg), továbbá a katonai állományú tisztviselők rangjai, valamint a katonai tisztviselők rangjai. A két világháború közötti időszakban a magyar katonai rangrendszer a szárazföldi és a vízi haderőnek rangrendszerei mellett kiegészült a légiériő rangrendszerével is.

Ez a rangrendszer élt tovább a Magyar Királyságban néhány módosítással a két világháború közötti időszakban. A katonai állomány rangjait hatágú csillaggal jelölték, ahol a csillag színe a rendfokozati csoport szintjét, a paroli színe pedig a fegyvernemet jelölte. Ezt egészítették ki az ezüst, illetve arany mezők továbbá csíkok. A katonai állományú tisztviselők rangjait nem csillaggal, hanem úgynevezett csillagrózsácskával, a katonai tisztviselők rangjait pedig rózsácskával (rosettával) jelölték. A polgári fegyveres őrtestületek testületi rangjait pedig nem csillagrózsácskával, hanem rózsácskával (rosettával) jelölték. Valamennyi rendfokozatot nem a vállon, hanem a zubbony fazonján viselték. Az egyenruhán

a rangot a vállra — orosz eredetű szovjet minta alapján — a pártállam időszakában kerültek.¹⁵ **(I.sz. melléklet)**

Ebben a rendfokozati rendszerben helyezkedett el a Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere, amely a katonai tisztviselők rangrendszerét követte, a társ polgári fegyveres őrtestületek rangrendszeréhez hasonlóan.

Bármelyik fegyveres szervezethez való tartozás tekintélyt biztosított a testületi tagoknak. A társadalom megbecsülte és tisztelte a köz fegyveres szolgálatát ellátó szervezetek személyi állományának a tagjait, akik ennek megfelelő ellátásban is részesültek. Ebből fakadóan e szervezetek tag merítési bázisból választhatták ki a testülethez felvételüket kérők közül a legmegfelelőbbeket.

Felvételi szabályok és a javadalmazás

A köz szolgálata sokáig nem járt fizetéssel, a tisztségeket betöltők megélhetését saját birtokaik biztosították, emellett látták el állami feladataikat. Később sokak számára élethivatássá vált a közigazgatásba kerülés. A felvétel feltétele lett a kívánt szakképzettség és a megfelelő gyakorlat megléte, melyért cserébe fő juttatásként rendszeres fizetést és nyugdíjat biztosított az állam.¹⁶

A Magyar Királyi Pénzügyőrséghez való felvétel szigorú szabályok szerint történt. A felvételi eljárás során fontos szempont volt a nemzethez tartozás, a nemzethűség, de alapvető ismeretekkel is rendelkeznie kellett a jelölteknek.¹⁷ Az állami alkalmazottak szakképzése az állami iskolai végzettségekre épült. Ebből fakadóan a felvételi eljárások során azt vizsgálták, hogy a jelentkezők rendelkeznek-e azon szintű állami iskolai végzettség által nyújtott kvalifikációkkal, amelyre ráépülhetett a szakirányú képzés.¹⁸ A Magyar Szent Korona országaiban polgárjoggal rendelkező, 18 és 30 év közötti nőtlen vagy gyermektelen özvegy férfiak felvételét tette lehetővé a szabályzat,¹⁹ ezen túlmenően a jelentkezőknek ép testalkattal kellett rendelkezniük, valamint magyarul írniuk és olvasniuk is tudniuk kellett,²⁰ amelyről igazolást is be kellett nyújtaniuk. Egyenruhás szervezethez való felvétel esetében — mint amilyen a Magyar Királyi Pénzügyőrség is volt — fontos szempontnak bizonyult az ép testalkat, mivel a fegyveres szervezetekre kiterjedő általános alapelv volt, hogy hibás testalkatú ember nem viselhetett egyenruhát. Márpedig az egyenruhás szervezetek tagjai számára kötelező volt az egyenruha viselete.

A magyar nyelv ismerete az egyik legfontosabb elvárás volt a LÓNYAY Menyhért pénzügyminiszter által kiadott 1. számú körrendelet alapján, mely szerint a magyar pénzügyi szervek hivatalos nyelve 1867. III. 10-től a magyar lett.²¹

A Magyar Királyi Pénzügyőrség legénységi állományába jelentkezőket elsősorban vigyázói rangba vették fel a testülethez, négy évre, amelyből egy évet egyfajta próbaidőnek tekintettek, hiszen a pénzügyigazgatásnak lehetősége volt a felvetteket ezen időtartamon belül elbocsátani. A négy év letelte után abban az esetben folytatódhatott a szolgálati jogviszonya, ha a pénzügyőr kérte a további foglalkoztatását és a magatartása erre érdemesnek mutatta, illetve ha a szolgálatára szükség volt.²² A biztosok kinevezése a tisztviselőkre vonatkozó szabályok szerint történt.

1885 után a próbaidő intézménye módosult, mivel fokozatosan egységesítették a polgári magyar állam időszakában a közigazgatás egészére kiterjedően. Ebbe az időszakba beleszámították a kiképzési időt és a szolgálatteljesítés kezdeti idejét is. Aki pedig nem kérte a leszerelését, illetve akit nem tanácsoltak el a testülettől, azok számára a próbaidő is beleszámított a szolgálati idejükbe.

A fővigyázókat és szemlészeket a pénzügyigazgatóság, a biztosokat, főbiztosokat és központi felügyelőket a pénzügyminiszter, a központi főfelügyelőket pedig maga az uralkodó nevezte ki.²³

A vizsgált időszakban a Magyar Királyságban valamennyi állami alkalmazottra kiterjedően XI. fizetési osztályt állapítottak meg az érettségizettek és az annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők számára. Ehhez kapcsolódott — XII. fizetési osztályként — a gyakornokok fizetési osztálya. Az állami alkalmazottak képesítési rendszere az alap-, a közép-, illetve a felsőfokú állami képzésre épülő szakképzésként valósult meg. Megfelelő szaktanfolyamok és szakvizsgák nyomán volt elérhető azon szakmai képzettség, amely alapján a jelentkező a kezdő beosztásába kinevezhető volt. A Magyar Királyi Pénzügyőrség tiszti karának a tagjai a hivatásuk teljesítéséhez szükséges szakképesítést — a magyar állami tisztviselői kar többi tagjához hasonlóan — az úgynevezett elméleti és gyakorlati közigazgatási szakvizsga letételével nyerték el. E szakvizsgát előzték meg — már a gyakornoki státuszon eltöltött időszak alatt — különböző tanfolyamokon való részvétel. A vizsgaanyag természetesen szakterületfüggő volt, más tartalommal rendelkezett a pénzügyőrök és megint mással például a fegyőrök vizsgaanyaga. A gyakornoki időszakot különböző időszakokban különböző szervezetek ugyan másként nevezték a lényegük azonban azonos volt. Azok a jelentkezők tehát, akik a felvételi eljárás eredményesen túljutottak — a legénységi és a tiszti kar leendő tagjai esetében egyaránt — állományszintenként változó

tartalmú tanfolyam elvégzésére voltak kötelezettek. Minél magasabb állami iskolai végzettségbeli szinthez volt kötött a leendő beosztás, a gyakornoki idő annál nagyobb hányadát töltötte ki az önképzésre fordított idő. E tanfolyamokon szerzett tudásról pedig — a tiszti kar esetében — az elméleti és gyakorlati közigazgatási szakvizsgán kellett számot adni. A legénységhez tartozók esetében sem tekintettek el a tanfolyamoktól, illetve vizsgáktól, azok tartalma azonban eltért a tiszti karétól. Ezen képesítésbeli előírás teljesítése nélkül állami alkalmazotti pozícióba senkit sem lehetett kinevezni. Ezen tanfolyamok elvégzéséhez és a vizsgák letételéhez szükséges időt az országos szervezetek központilag határozták meg. Ezen időszak a legénység esetében — mivel az elsajátítandó ismeretek is szerényebbek voltak — rövidebb volt, mint a tisztek (tisztviselők) tekintetében.²⁴

A pénzügyőrök javadalmazása a rangjuknak (beosztásuknak) megfelelően történt. A szabályzat szerint zsoldot (kéthetente) és ruházati pótlékot (félévente) kaptak a vigyázók, fővigyázók és szemlészek. Amely a lovas egységnél lótartási (havonta), egyes helyeken helyi pótlékkal (kéthetente) egészült ki. A legénység érdempótléokra is jogosult volt, de csak a véglegesen felvetteknek járt, illetve kivételes szolgálati teljesítmény esetén előtte is, de minden esetben a pénzügyminiszter adományozhatta.

A biztosok fizetést (havonta) és utazási átalányt (havonta) és szálláspénzt (negyedévente) kaptak, illetve ha lótartásra kötelezettek voltak, akkor lótartási pótlékot is.²⁵

Alapelv volt a polgári magyar állam teljes időszakában, hogy az állami alkalmazottak számára az őket foglalkoztató állam köteles volt a „társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételeket biztosítani”. Magasabb állásba (fizetési osztályba) az kerülhetett, aki magasabb állami iskolai végzettséggel és arra épülő szakmai képzettséggel rendelkezett. Az ilyen képesítési követelménnyel rendelkező beosztáshoz kapcsolódtak a magasabb fizetések és a magasabb komfortfokozatú lakások. Az állam ugyanis köteles volt — a társadalmi álláshoz méltó életvitelhez szükséges feltételek részeként — alkalmazottai számára lakhatást is biztosítani. Ezt oly módon oldották meg, hogy a nőtlen legénység számára úgynevezett laktanyai elhelyezési körülményeket, a nőtlen tisztek számára pedig garzonlakás bérét biztosították. A nők számára — a legénység és a tiszti kar tekintetében egyaránt — a család nagyságától és a családfő által betöltött beosztás szintjétől függő méretű és komfortfokozatú lakás lakbérét biztosították az ország egész területén és nem csupán az aktívak hanem a nyugalmazottak számára is, sőt az özvegyeiknek is mindaddig, amíg újra férjhez nem mentek.²⁶

A nősülés szabályai a legénység esetén a véglegesítést követően annyiban változtak, hogy a pénzügyigazgatóság engedélyével nősülhettek, de csak ha a munkájuk során feddhetetlennek bizonyultak és a nősülésük által anyagi helyzetük is javult. A nősülés engedélyezésére és — korabeli szóhasználat szerint az ara — személyének és környezetének az ellenőrzése nem pénzügyőri specialitás volt. Valamennyi fegyveres szervezet esetében környezettanulmány készült, amely nem csupán arra terjedt ki, hogy a menyasszony erkölcsi állapotát feltárja, hanem a családjára is, mivel bűnügyileg fertőzött családból származó személyt a bűnüldöző szervezetek tagjai nem vehettek feleségül. Ugyanez vonatkozott a nemzetellenes nézeteket valló, illetve cselekedetet végrehajtó családi környezetből származó menyasszonyra is, mivel a magyar állam fegyveres szervezeteit nemzeti testületeknek tekintették.²⁷

A katonai rangfokozati rendszerbe tartozó testületek és a testületi rangfokozatok szerinti rangrendszerrel működő testületekben szolgálatot teljesítők — a legénységi állomány kivételével — ugyanabba a fizetési osztályba kerültek besorolásra azonos szintű képzettség esetén. Mivel pedig az állam egészére kiterjedően határozták meg azt, hogy mely fizetési osztályba lépéshez milyen szintű képzettség tartozik, ezért a magyar állam bármely rendszerében tevékenykedő állami alkalmazottak azonos képzettségi szintjéhez azonos fizetés társult leszámítva a pótlékokat. Ebben a hierarchiában betöltött helyet fejezték ki a rangrendszerek rendfokozatai. A katonai és a testületi rangrendszerek formai tekintetben ugyan eltérőek voltak, azonban azonos képzettségű személyek — annak ellenére, hogy különböző rangrendszerbe tartoztak — azonos szintű rendfokozattal rendelkeztek, bár azok formai megjelenése eltérő lehetett, azonban a fizetési osztályuk mindenképpen megegyezett. A pénzügyőri rangok tehát formai megjelenésükben eltértek ugyan a katonai rangoktól, azonban a különböző rangokat — a betölthetőségükhöz szükséges képzettségi szint alapján — megfeleltették egymásnak. Ez képezte a testületek tagjai közötti kölcsönös tiszteletadásról szóló rendelkezések alapjait is, nevezetesen mindig az alacsonyabb rendfokozatúnak kellett a magasabb rendfokozatút köszöntenie függetlenül attól, hogy milyen rendfokozati rendszer szerinti rangfokozatot viselt.

Egyenruházat

Az 1868-as szabályzat arról is rendelkezett, hogy a pénzügyőrségi legénység (vigyázók, fővigyázók és szemlészek) és a biztosok minden szolgálatot egyenruhában kötelesek teljesíteni, ettől eltérni csak a pénzügyigazgatóság engedélyével, kivételes esetekben lehetett. Az egyenruha két dolgot fejezett ki, egyrészt a magyar hazához és nemzethez, másrészt pedig a testülethez tartozást. Ennek megfelelően — a társ rendvédelmi és honvédelmi szervezetek formaruháihoz hasonlóan — az egyenruha magyaros motívumokat tartalmazott a testületi hovatartozást pedig az uniformis színe jelölte. **(II. számú melléklet)**

Az 1868-os szabályzat magát az öltözetet röviden ismertette és a rangjelzéseket is megemlítette, mely szerint a fővigyázónak a galléron két sor sujtás és egy ezüstrózsa, szemlésznek a galléron három sor sujtás és egy ezüstrózsa jelölte a rendfokozatát. Az első szabályzat az egyenruhákat még nem részletezte, azonban határozottan leszögezte, hogy a „*pénzügyőrség egyenruhát hord*”²⁸, majd leírta a legénységi attiladolmányt, amely sötétzöld posztóból készült, egyenes gallérja és hajtókája volt, fehér fémgombokkal és egyszerű fekete sujtással díszítették, hátul pedig vitézkötéssel látták el. Az egyenruha további darabjai a szürke köpeny, a szürke magyar nadrág és magyar csizma voltak. Fontos darabja volt az egyenruhának a kanászkalap (süveg) elől Magyarország címerével. A járőrözés során és szolgálaton kívül a legénység egy sötétzöld siphát viselt. A biztosok süvege a fekete színű úgynevezett „*kún-kalap*”, volt elől Magyarország ezüst címerével díszítve. A siphájuk ugyanolyan volt, mint a legénységé, de zöld selyem beszövésű ezüst zsinórral jelezték a rangfokozatot.²⁹

A biztos egyenruha fő darabjai megegyeztek a legénységével, de a sujtást vörös és zöld selyem beszövésű ezüstzsinór helyettesítette, továbbá a gombok, rózsák, kardbojtok és címerek ezüsből készültek. Bizonyos mértékben rangjelző feladatot töltött be a fejfedő és a kard is, mivel tiszt és legénységi állománycsoportonként élesen különböztek egymástól.

Az 1885-ös egyenruházati és felszerelési szabályzat általános része a pénzügyőrség személyi állománya részére meghatározta a haj, bajusz és szakáll, továbbá az érdemjelek, valamint a gyászfátyol és szemüveg viselésének rendjét is.

A legénység és a tisztviselők közötti különbség az egyenruházat egyes darabjaiban, illetve az azokon látható rangjelzésekben is megmutatkozott. A legénység dísz öltözete a csákóból, sötétzöld zubbonyból és kék-szürke posztó pantallóból állt, mely kiegészült a teljes fegyverzettel. **(III. számú melléklet)** A tisztviselők dísz öltözéke csákóból, atillából és a kékes-szürke posztó pantallóból állt, melyhez a kardot kötötték. **(IV. számú melléklet)**

A rangjelzések a csákon is megtalálhatóak voltak zsinórzat formájában:

- vigyázó esetén 5/10-ed cm széles füzöld és sárga fonallal beszött sárga-zöld selyemzsinórt használtak;
- fővigyázó esetén 4 cm széles hímzett füzöld selyempaszomány, amelynek két szélétől egy-egy 5 mm szélességű sárga színű beszövést alkalmaztak;
- szemlész esetén 4 cm széles a fővigyázóéval azonos színű, de hosszközépen egy harmadik csíkkal volt ellátva.³⁰ **(V. számú melléklet)**

A legénységi zubbony és a tisztviselői atilla is alkalmas volt a megkülönböztetésre és a rangfokozati jelzések viselésére. A legénységi zubbony sötétzöld posztóból készült, a rangjelzések a zubbonygallér mindkét végének füzöld hajtókáján voltak láthatóak:

- állandóra felvett vigyázónak egy-egy;
- fővigyázónak két-két;
- szemlésznek három-három fehér selyemből szött rózsácskája (rosettája);
- az a szemlész, aki a biztos vizsgát letette a három rózsácskán (rosettán) kívül a gallér szélein ezüst sujtást viselt, zöld selyem beszövésűvel.³¹ **(VI. számú melléklet)**

A tisztviselői atilla szabása a honvédtiszti atillához volt hasonló, azonban sötétzöld finom posztóból készült és zöld beszövésű aranyzsinórral díszítették. Az egyes rangfokozatok jelzésére a gallérvégeken ezüsből szött, középen félgyönggyel és az osztásoknál fémpillangókkal díszített rózsácskát (rosettát) alkalmaztak. A pénzügyőr tiszt rangjelzései voltak:

- pénzügyőri biztosnál két-két;
- a felülvizsgáló jogkörrel rendelkező biztosnál három-három rózsácska (rosetta).

A központi főfelügyelő és felügyelő, valamint a főbiztos gallérja 3 cm szélességű hímzett ezüstpaszománnyal volt borítva, amelyen:

- a központi felügyelő és a főbiztos egy-egy;
- a központi főfelügyelő két-két aranyzövésű jelvény rózsácska (rosetta) volt.

A tisztviselői kardbojt ezüst színű volt, a szemlészek és fővigyázók kardbojtja pedig zöld selyemből készült, amelyet aranyzöld selyemmel díszítettek.³²

Szakmai elvárások

A pénzügyőrök szakmai felkészítése mindig komoly feladatot jelentett a pénzügyigazgatóságok ezen belül a szakaszok számára, hiszen ezek a képzések helyben folytak. 1868-ban a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 20 nyomtatott füzetben adta ki az akkor érvényben lévő pénzügyi törvényeket és egyéb jogszabályokat. Ebből a 20. füzet tartalmazta „A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok hivatalos összeállítása” című részt.³³

1874-től a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium kiadványaként megjelenő *Pénzügyi Közlöny*, majd 1881-től évente kiadott úgynevezett *ARDAY-féle évkönyv*, eredeti nevén *Pénzügyőr Zsebkönyv* ki-mondottan nagy segítséget jelentett a képzéshez, önképzéshez.³⁴

Az úgynevezett biztosi szakvizsgára is a pénzügyigazgatóságokon került sor egészen 1885-ig, amikor is a pénzügyminiszter körrendeletében a pénzügyőri biztosi vizsgáról szóló 1885. évi körrendeletében a pénzügyminisztérium által felállított vizsgabizottság előtti vizsgát rendelt el.³⁵ A biztosi szakvizsga teljesítésére azokat kötelezték, akik a Magyar Királyi Pénzügyőrségnél, illetve a Magyar Királyi Vám- és Adóőrségnél biztosi vagy ennél magasabb állást kívántak elnyerni. Kizárólag szemlések jelentkezhettek a vizsgára, legalább két év gyakorlattal. A bizottság egy elnökből, három bizottsági tagból és egy jegyzőből állt. A vizsgáló-bizottság elnöke egy fő pénzügyminiszteri osztálytanácsos, tagjai pedig pénzügyminiszteri titkárok vagy pénzügyőrségi központi felügyelők egyike, továbbá a pénzügyigazgatóságoknál alkalmazásban levő pénzügyi titkárok vagy pénzügyőri főbiztosok egyike és egy műszaki tanár volt. Rajtuk kívül pedig egy fő pénzügyminiszteri fogalmazó mint jegyző lehetett jelen. Vizsgahelyként a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium helyisége jöhetett szóba vagy egy olyan hely, amely gyakorlati vizsga letételére alkalmas volt, például egy iparvállalat üzleti helyisége. A vizsga szóbeli és írásbeli részből állt, a szóbeli vizsgálat tárgyai technikai és jogszabályi ismereteket tartalmaztak. **(VII. számú melléklet)**

A századforduló után az újonctanfolyamokat és a továbbképző tanfolyamokat még a pénzügyigazgatóságok szervezték. A képzés sok helyen folyt, így a követelmény is változó volt. Igény támadt az egységes rendszerre, ennek a korabeli belső sajtó is hangot adott. A *Pénzügyőr* című lap 1890. V. 20-ai számában például az állt, hogy: „*nincs semmi testületünk ügyeibe, mi sürgősebb megoldásra várna, mint a szaktanfolyamok felállítása*”.³⁶ 1908-ban adta hírül a *Magyar Pénzügyőr*, hogy a fővárosi pénzügyigazgatóság megtette a szükséges intézkedéseket az újonciskola felállításához. Létrejött az iskolarendszerű képzés. Az első újonciskolát 1909-ben nyitották meg a VIII. kerületi Köztemető (Fiumei) úti lak-tanyában „Magyar Királyi Pénzügyőri Újonciskola” néven. 1910-től évente három 3 + 1 hónapos tanfolyamot szerveztek 70-80 fővel. Az első három hónapban fegyveres kiképzésben és elméleti oktatásban részesültek az újoncok, a negyedik hónapban záróvizsgát tettek. Az iskola 1915-től 1922-ig szünetelt.³⁷

A Magyar Királyi Pénzügyőrség képesítési követelményei, képzési- valamint egyenruha- és rangrendszere szerves egységet alkotott, amely jól illeszkedett a korabeli Magyar Királyság fegyveres testületei személyi állományainak felkészítési szisztémájába és rangrendszerébe. A vizsgált időszakban ugyan apróbb módosításokat eszközöltek a ruházaton, ez azonban jelentős változtatásokat nem eredményezett.

Az 1885-ös öltözeti szabályzat – a csákópaszománybeli különbségeket is beleértve – a rangjelzések terén is a haderőben rendszeresítetteket tartotta követendő példának. Azokat az anyagokat és motívumokat használta fel, amelyeket a katonai tisztviselők számára írtak elő.³⁸

1911-ben a pénzügyőri rangjelzés mögé a Magyar Szent Korona ábrázolása került a tisztviselőknél hímzett, a legénységi állománynál pedig tombaklemezből sajtolt kivitelben.³⁹

MAGYARY Zoltán 1942-ben megjelent művében azt írta a Magyar Királyi Pénzügyőrségről, hogy „... a pénzügyőrség a pénzügyi közigazgatás fegyveres őrtestülete, amelynek feladata a csempészetnek és általában a fogyasztási adók, jövedékek és egyedáruságok iránt rendelkező törvények és szabályok áthágásának a megakadályozása, jövedéki kihágások és szabályellenességek felderítése, felfedezésük esetében tényleírás felvétele, jövedéki vizsgálatok vezetése; köteles a pénzügyi hivatalokat és közegeket hivatalos eljárásukban támogatni és a törvényhatóság által meg határozott esetekben közbiztonsági intézkedések foganatosításában segédkezni.”⁴⁰ A pénzügyőrség személyi állományát is szinte az 1885-ös felállásnak megfelelően írta le, illetve az is látható, hogy a szervezeti felépítés terén sem történt komoly változás.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszerének utóélete

1947-ben került sor arra, hogy a Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszerét megváltoztatták.⁴¹ Megszűnt a felügyelők osztályba sorolása, új rangfokozat lett a törzsfőfelügyelő, a törzsfelügyelő és a törzsbiztos. A rangjelzés — a testület történetében először és gyökeres változásként — a gallérhajtókáról

átkerült a vállszalagra. A rosettát valamennyi állománycsoportban felváltotta a tombaklemezből sajtolt hatágú csillag, melyet 1947 után váltott föl az ötágú csillag. Közepére az ugyancsak újdonságnak számító testületi jelvény került.⁴²

Az 1885-ben szabályozott pénzügyőrségi öltözet főbb darabjai sokáig, kerek hat évtizedig változatlanok maradtak. Ugyanabban az esztendőben vezették be a rangfokozatok végleges elnevezését és jelölését is (a testületben egészen 1946-ig a rangfokozat szót használták annak a fogalomnak a jelölésére, amelyet ma rendfokozatnak nevezünk). A csendőri⁴³ és a testőrségi⁴⁴ rendfokozatok is a katonai rangrendszer rendfokozatai voltak, szemben a pénzügyőrségnél eredetileg rendszeresített rendfokozatokkal. A magyar pénzügyőrség vizsgált időszakban rendszeresített egyenruháját szemlélve megállapítható, hogy díszitettsége szerényebb volt, mint a koronaőrök, testőrök, képviselőházi örök egyenruhája.⁴⁵

A korabeli feljegyzésekből és szabályzókból az derül ki, hogy a legénység és a tiszti kar nem csak a rangjelzések és az egyenruha terén mutatott különbséget, de a felvételi szabályok, a szakmai követelmények és a javadalmazás esetén is markáns eltéréseket láthatók. A II. világháborútól napjainkig tartó időszakban azonban a tiszti kar és a legénység öltözékbeli különbségei egyre inkább közelítettek egymáshoz. A két állománykategóriára jellemző eltérő tudásbeli és tapasztalatbeli különbség formai kifejezését egyedül a rendfokozati rendszer rangjai őrizték meg, bár azok ma már nem testületi, hanem katonai rangok.

Összességében tehát megállapítható, hogy a polgári fegyveres őrtestület csoportjába tartozó pénzügyőrség a polgári magyar állam időszakában önálló rangrendszerrel rendelkezett, melyet a II. világháború után — a szovjet államigazgatási modellre való áttérés részeként — a katonai rendfokozati rendszer váltotta fel, mint ahogyan a magyar fegyveres szervezetek mindegyikében. Az egyenruha és a rangrendszer — függetlenül attól, hogy a testületnél katonai rangrendszert, vagy testületi rangrendszert alkalmaztak — szorosan összetartozott. Az egyenruha hagyományosan a magyar államhoz és a testülethez való tartozást fejezte ki. Ez a tradíció azonban a magyar pártállam kiépítésekor megszakadt, mivel az egyenruháról a magyar motívumok lekerültek, sőt az úgynevezett kemény diktatúra időszakában az orosz indíttatású szovjet egyenruha megoldásokat részesítették előnyben. Ehhez kapcsolódóan az egyenruha testületi jellege is háttérbe szorult. A rendfokozat jelölések mindig viselőjének a testületben betöltött helyét (képzettségét, beosztását stb.) fejezték ki az adott rendfokozati rendszer keretein belül. Ez a funkció megmaradt, azonban nem az eredeti testületi rendfokozati rendszer maradt fenn, hanem — annak ellenére, hogy a magyar állam a szovjet államigazgatási rendszer magyar adaptációját leváltotta — a katonai rangrendszer a testületben fennmaradt, pedig a pénzügyőrök sohasem minősültek személyükben katonának, még a pártállam azon időszakában sem, amikor a pénzügyőrökre is a katonai büntetőbíráskodás szabályait terjesztették ki.

Jegyzetek:

¹ PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*. 32 .p. ; SZABÓ: *A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig*. 124.p.

² GALÁNTAI: 87-160.p.

³ LÓNYAY: I.köt. 8.p.

⁴ CIEGER: 1299.p.

⁵ Loc.cit.: 1296.p.

⁶ *A magyar királyi pénzügyminiszternek 1867. évi márcz. 26-án kelt rendelete mindenféle jövedéki vétségek és mulasztások miatt kiszabott büntetések, s ezek következményeinek elengedése iránt.*

⁷ HECKENAST: 1.p.

⁸ Loc.cit.

⁹ PARÁDI: *A dualizmuskori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok*. 82-83.p.

¹⁰ POTOCZKI: 82.p.

¹¹ *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok*. 1868. 5.p.

¹² Loc.cit. 15-17.p.

¹³ Loc.cit. 104.p.

¹⁴ PARÁDI: *A katonailag szervezett fegyveres őrtestület és a polgári fegyveres őrtestület*. 77-80.p.

¹⁵ ZEIDLER: *Testőrségi rendfokozatok a polgári magyar állam időszakában*. 95-97.p. ; BARCZY

¹⁶ CSIZMADIA: 169-175.p. + 457-463.p. ; MAGASVÁRI: *Vám- és adószedők a magyar pénzügyi igazgatásban az államalapítástól a kiegyezésig*. 14.p.

¹⁷ PARÁDI: *Rendvédelmünk képzési és képzési rendszere 1867-1945*. 90-92.p.

¹⁸ MAGASVÁRI: *Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből*. 89.p.

¹⁹ Aki aktív katonai szolgálata után azonnal, vagy elbocsátása után egy éven belül lépett a pénzügyőrségbe, azt 35 éves korig fel lehetett venni.

²⁰ Aki több nyelvet beszélt, elsőbbséget élvezett, illetve kivételes esetben felvehettek írni-olvasni nem tudó személyt, de a létszámuk a pénzügyigazgatóság létszámának 1/6-át nem haladhatta meg.

²¹ CIEGER: op.cit. 1299.p.

- ²² *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* 1894. 7.p.
- ²³ Loc.cit. 23.p.
- ²⁴ PARÁDI: Csendőrtisztképzés és a fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottak szakvizsgarendszere. 100-103.p. ; Idem: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. op.cit. 90-92.p.
- ²⁵ *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* op.cit. 1868. 86-88.p.
- ²⁶ PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. 92-98.p.
- ²⁷ Idem: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. 57-61.p.
- ²⁸ *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* op.cit. 1868. 89.p.
- ²⁹ Loc.cit.
- ³⁰ *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* 1894. op.cit. 342-343.p.
- ³¹ Loc.cit. 346-347.p.
- ³² Loc.cit. 354.p.
- ³³ *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* 1868. op.cit.
- ³⁴ KÖPF: 25.p.
- ³⁵ 21 499/1885. (X. 12.) PM.kr.
- ³⁶ SUBA: 115.p.
- ³⁷ SZABÓ: A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011. 120.p.
- ³⁸ SALAMON: 177.p.
- ³⁹ Loc.cit.
- ⁴⁰ MAGYARY: 265-266.p.
- ⁴¹ SALAMON: op.cit. 177.p.
- ⁴² Loc.cit. 178.p.
- ⁴³ ZEIDLER: A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei. 110.p.
- ⁴⁴ Idem: Testőrségi rendfokozatok a polgári magyar állam időszakában. op.cit. 95. p.
- ⁴⁵ PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* op.cit. 45.p.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK- KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- BARCZY (15.;) — BARCZY Zoltán: *Évszázadok egyenruhái.* Budapest, 1991, Studio-Pe Bt. 255 p. HU-ISBN 963 02 9101 0.
- CSIZMADIA (16.;) — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest, 1976, Akadémia Kiadó. 560 p. HU-ISBN 963 05 0713 7.
- GALÁNTAI (2.;) — GALÁNTAI József: *A Habsburg Monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth Könyvkiadó. 386 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- KÖPF (34.;) — KÖPF László: *Fejezetek a magyar vámigazgatás és pénzügyőrség történetéből.* Budapest, 2003, Tipico Design. 171 p. HU-ISBN 963 7623 34 5.
- LÓNYAY (3.;) — LÓNYAY Menyhért: *Közügyeinkről. Nézetek Magyarország pénzügyi állapotáról.* I.köt. Budapest, 1873, Ráth Mór. 194 p. II.köt. Budapest, 1875, Atheneum, 613 p.
- MAGYARY (40.;) — MAGYARY Zoltán: *Magyar Közigazgatás. A közigazgatás szerepe a XX. sz. államában a magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendje.* Budapest, 1942, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. 676 p.
- PARÁDI: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* (1.;45.;) — PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 219 p. HU-ISBN 963 76 2330 2. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 1./ HU-ISSN —

TANULMÁNYOK

- CIEGER (4.;5.;21.;) — CIEGER András: A számok szorításában. Lónyay Menyhért pénzügyminisztersége 1867-1870. *Századok*, CXXXVI.évf. (2002) 6.sz. 1295-1330.p. HU-ISSN 0039-8098.
- MAGASVÁRI: Vám- és adószedők a magyar pénzügyi igazgatásban az államalapítástól a kiegyezésig. (16.;) — MAGASVÁRI Adrienn: Vám- és adószedők a magyar pénzügyi igazgatásban az államalapítástól a kiegyezésig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 39-46.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2014. november 8-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság és a Pénzügyőr és Adózástörténeti Múzeum közös szervezésével megvalósított magyar rendvédelem-történeti szimpozionon. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MAGASVÁRI: Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből. (18.;) — MAGASVÁRI Adrienn: Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből. 82-91.p. In: ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes (szerk.): *Váloga-*

- tott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából. Budapest, 2016, NKE Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék. 196 p. HU-ISBN 978 615 50 5772 4.
- PARÁDI: A dualizmuskori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. (9.;
- PARÁDI József: A dualizmuskori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9.sz. 82-85.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 23-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.*” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. (17.;24.;
- PARÁDI József: Rendvédelmünk képzési és képesítési rendszere 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 90-93.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakképzési rendszere. (24.;
- PARÁDI József: A csendőrtisztképzés és a fizetési osztályokba sorolt állami alkalmazottak szakképzési rendszere. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 100-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002. november 12-én hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelmi szakképzés története*” című XVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. (27.;
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 17.sz. 57-64.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A rendvédelem humán viszonyai*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. (26.;
- PARÁDI József: A polgári magyar állam rendvédelmi testületeinek humán viszonyai 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX.évf. (2010) 22.sz. 92-114.p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre*” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A katonailag szervezett fegyveres őrtestület és a polgári fegyveres őrtestület. (14.;
- PARÁDI József: A katonailag szervezett fegyveres őrtestület és a polgári fegyveres őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- POTOCZKI (10.;
- POTOCZKI Zoltán: A sójövédék rövid magyarországi története. 69-87.p. In CZENE-POLGÁR Viktória — ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes (szerk.): *Mérföldkövek az adó- és vámigazgatás történetéből. Válogatott tanulmányok az évfordulók tükrében.* Budapest, 2017, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. 246 p. HU-ISBN 978 615 00 0517 1.
- SALAMON (38.;39.;41.;42.;
- SALAMON Iván: A pénzügyőri egyenruha történetéből 1868-1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 170-183.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SUBA (36.;
- SUBA László: A pénzügyőrségi sajtó kezdetei. *Hadtudományi Szemle*, VII.évf. (2014) 1.sz. 113-120.p. HU-ISSN 2060-0437.
- SZABÓ: A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011. (37.;
- SZABÓ Andrea: A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 117-126.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SZABÓ: A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig. (1.;
- SZABÓ Andrea: A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig. 124-137.p. In CZENE-POLGÁR Viktória — ZSÁMBOKINÉ Ficskovszky Ágnes (szerk.): *Mérföldkövek az adó- és vám-*

igazgatás történetéből. *Válogatott tanulmányok az évfordulók tükrében.* Budapest, 2017, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. 246 p. HU-ISBN 978 615 00 0517 1.

ZEIDLER: A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei. (43.;) — ZEIDLER Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség rendfokozati rendszere és jelvényei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8 sz. 110-112.p. HU-ISSN 1216-6774.

ZEIDLER: Testőrségi rendfokozatok a polgári magyar állam időszakában. (15.;44.;) — ZEIDLER Sándor: Testőrségi rendfokozatok a polgári magyar állam időszakában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 47-48-49-50.sz. 95-102.p. HU-ISSN 1216-6774.

JOGSZABÁLYGYŰJTEMÉNYEK

HECKENAST (7.;8.;) — HECKENAST Kálmán: *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetére és szolgáltatára vonatkozó törvények, szabályok, utasítások, rendeletek és elvi jellegű határozatok gyűjteménye.* Budapest, 1894, Magyar Királyi Állami Nyomda. 810 p.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok. 1868. (11.;12.;13.;25.;28.;29.;33.;) — *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* Budapest, 1868, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. 160 p. /A pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállítása, 20./

A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok. 1894. (22.;23.;30.;31.;32.;) — *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* Budapest, 1894, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. 460 p. /A pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállítása, 20./

JOGSZABÁLYOK

A magyar királyi pénzügyminiszternek 1867. évi márcz. 26-án kelt rendelete mindenféle jövedéki vétségek és mulasztások miatt kiszabott büntetések, s ezek következményeinek elengedése iránt. (6.;) — *A magyar királyi pénzügyminiszternek 1867. évi márcz. 26-án kelt rendelete mindenféle jövedéki vétségek és mulasztások miatt kiszabott büntetések, s ezek következményeinek elengedése iránt.* *Magyarországi Rendeletek Tára*, I.évf. (1867) I.füzet. 56-58.p.

21 499/1885. (X. 12.) PM.kr. (35.;) — 21 499/1885. (X. 12.) PM.kr. a pénzügyőri biztosi vizsgának a m. kir. pénzügyminisztérium kebelében alakított bizottság előtt leendő letétele tárgyában. *Magyarországi Rendeletek Tára*, XIX.évf. (1885) I.füzet. 1251-1260.p.

Melléletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
Csillag, csillagrózsácska és rózsza (rosetta).
- II.sz. melléklet
A Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruhái 1867-ben.
- III.sz. melléklet
Pénzügyőr szemlésez.
- IV.sz. melléklet
Pénzügyőr biztos.
- V.sz. melléklet
Legénységi csákó, tisztii csákó és csákópaszományok.
- VI.sz. melléklet
Pénzügyőri rendfokozatok a zubbony-, illetve atillagalléron.
- VII.sz. melléklet
Pénzügyőri szóbeli vizsga tárgyai.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség egyenruhái 1867-ben.

Forrás ! Pénzügyőr és Adózástörténeti Múzeum.

Pénzügyőr szemlész

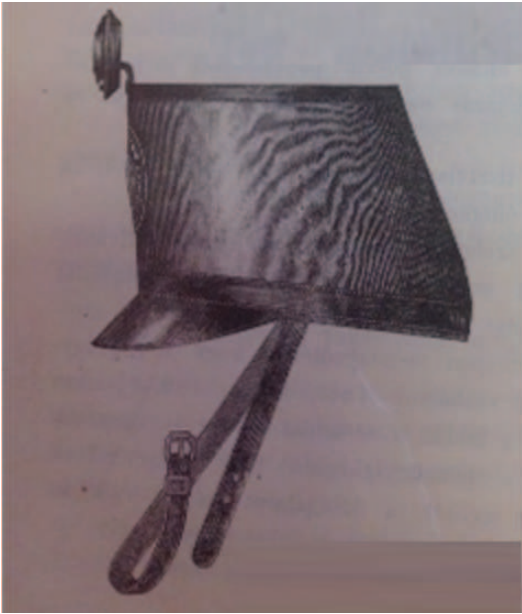
Forrás ! Pénzügyőr és Adózástörténeti Múzeum.

Pénzügyőr biztos.

Forrás ! Pénzügyőr és Adózástörténeti Múzeum.

**Legénységi csákó, tiszti csákó és csákópaszományok,
valamint a haderő rendfokozati jelzéseinek paszományai.**

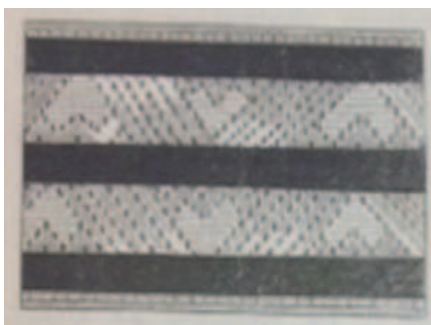
legénységi csákó

tiszti csákó

fővigyázói csákópaszomány

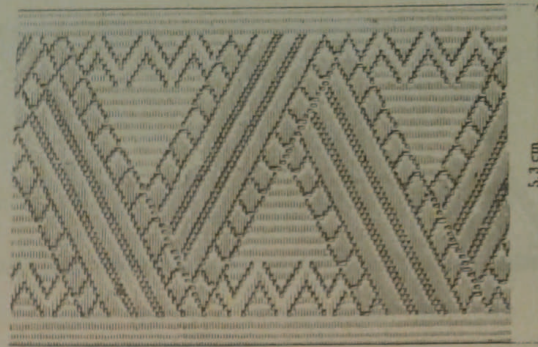
szemlészi csákópaszomány

pénzügyőrségi központi főfelügyelői, felügyelői,
valamint főbiztosi csákópaszomány

Forrás ! Pénzügyőr és Adózástörténeti Múzeum.

A III., IV. és V. rangosztálybeli tisztek atilláján a kardiszítés a fentebbihez hasonló, csak hogy az ujjvarrás mentén fölfelé haladó paszomány- (sujtás-) rész hiányzik, a pászomány pedig az alábbi ábrának megfelelően 5,3 cm széles.

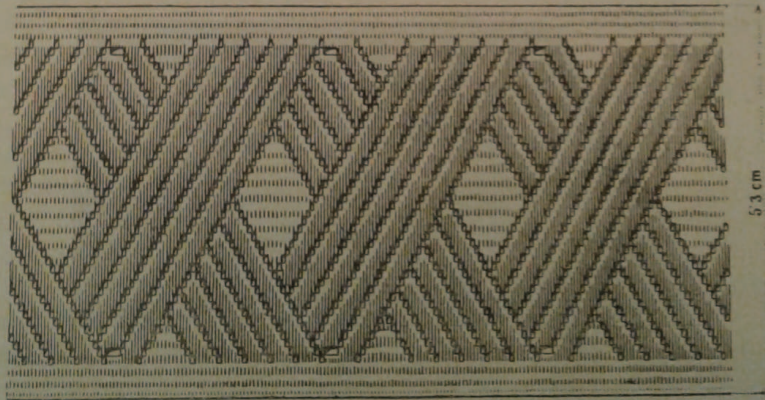
Az I. rangosztálybeliek ujjain ugyanolyan aranyhímzés van alkalmazva, mint a galléron.

b) Oly tisztviselők számára, kik részére rendfokozati csillagok vannak előírva:

Mint a hasonló rangosztályu tisztek részére, csak hogy a paszományok a következő mintázat szerint:

(Gallér és ujjpászomány a VIII., VII. és VI. rangosztály részére, továbbá gallérpászomány a magasabb rangosztályu oly tisztviselők részére, a kik számára jelvénycsillagok vannak előírva.)

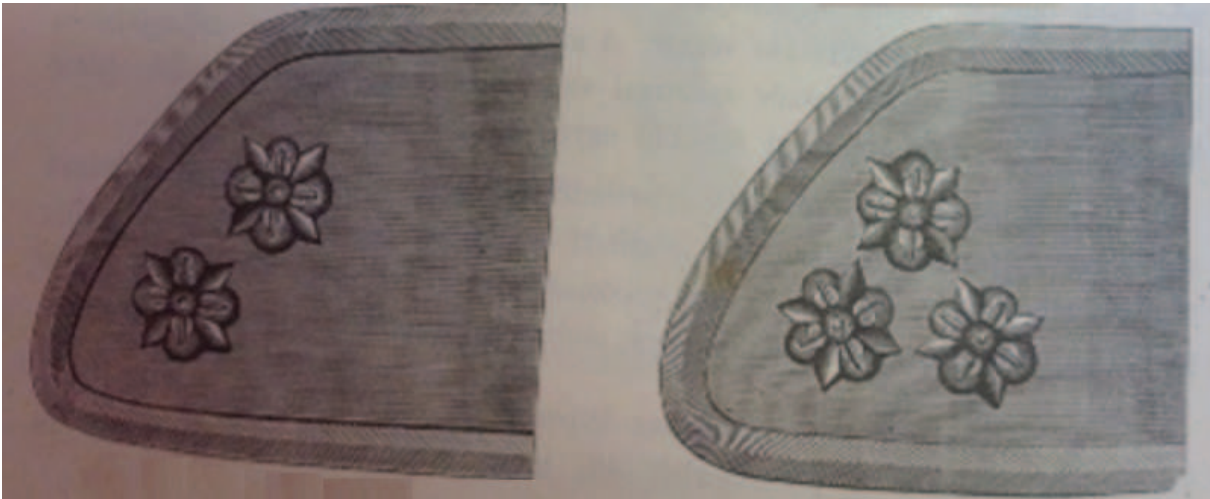
(Ujjpászomány az V. rangosztálytól felfelé, oly tisztviselők részére, a kik számára jelvénycsillagok vannak előírva.)

Magyarázat: A pénzügyőri rangrendszer a haderő rangrendszerének az elvét követte. A haderőben az eltérő szintű rangsoportokat — a konkrét rangokat jelölő csillagok, illetve csillagrózsácskák és rózsácskák mellett — eltérő paszománymintázattal is jelölték.

Forrás ! A-26 Öltözeti és felszerelési szabályzat a Magyar Királyi Honvédség számára. 3.p. Budapest, 1911, Pallas. I.rész. 131 p.

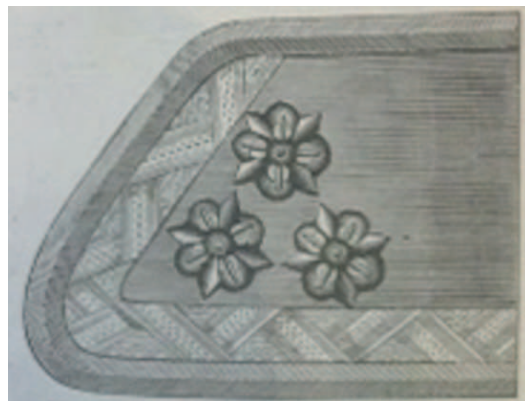
VI.sz. melléklet

Pénzügyőri rendfokozatok a zubbony-, illetve atillagalléron.

fővigyázói zubbonygallér

szemléshi zubbonygallér

biztosi vizsgát letett szemlésh zubbonygallérja

központi felügyelői és főbiztosi atillagallér

Forrás ! *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok.* Budapest, 1894, Magyar Királyi Egyetemi Nyomda. **terjedelem ?** /A pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállítása, 20./

Pénzügyőri szóbeli vizsga tárgyai.

20. §.

*A szóbeli vizsgálat tárgyai:***I. Technikai ismeretek:**

a) ismerete azon nyers anyagoknak, illetőleg azok vegyi alkatrészeinek, melyekből sör, égetett szeszes folyadékok és cukor készíthető, valamint azon eljárásnak, illetőleg vegyi folyamának, melynek ezen nyers anyagok alá vetvék, a sör, égetett szeszes folyadék és cukor előállításánál, úgy általában, mint az e célra használt anyagok különféleségénél fogva;

b) ismerete azon módoknak és segédeszközöknek, melyek igénybevételével az említett vegyi folyam (vegyi átalakítások) bizonyos stádiuma felismerhető és hitelesen megállapítható;

c) ismerete az adóköteles tárgyak előállításával foglalkozó iparvállalatok különféle üzemmódjainak, továbbá azon befolyásnak, melyet ezen különböző eljárási mód az adóköteles tárgyak előállítására gyakorol, s hogy mindegyik eljárási mód mellett, mily arány mutatkozik a nyers anyagok és a termelvény, illetőleg hulladék között;

d) ismerete a különféle iparüzemeknél alkalmazásba jövő műszerek és eszközöknek, valamint azok rendelkezésének, s hogy minő befolyást gyakorol minden egyes eszköz az üzemre; végre minő eljárásnak vannak azok alávetve az adótörvények értelmében;

e) ismerete a számtan azon tételeinek, melyek az aránylatoknak megérthetésére s megoldására szükségesek; úgy ismerete a gyakorlati formáknak és módoknak, melyek a rendszeren előforduló alakok és egyszerű testek területének és űrtartalmának kiszámítására szükségesek;

f) ismerete a hőmérőknek, szeszmérőknek, továbbá az ásványolajok sűrűségének megállapítására szolgáló készü-

léknek és a cukormérőknek, ugy azok mikénti alkalmazásának.

II. Törvény és szabályok ismerete:

a) a szesz, sör és cukortermelés megadóztatására vonatkozó törvények és rendeletek;

b) a bor és hús fogyasztási adótörvények és szabályok s ezekre vonatkozó rendeletek;

c) a cukor és sörfogyasztási adótörvények, utasítások, rendeletek;

d) az ásványolaj-adóra vonatkozó adótörvények, utasítások, rendeletek;

e) a bélyeg és illetékekre vonatkozó törvények és szabályok általános határozatai (I—V. rész);

f) a dohány-, posta-, lotto, valamint a sójövédékre vonatkozó törvények és szabályok főbb és elvi határozományai, a mennyiben azok ismereteit a pénzügyőrség ellenőrzési feladatának teljesítése igényli;

g) a határvám-jövédékre vonatkozó törvények általános rendelkezései;

h) a jövedéki büntető eljárásra vonatkozó törvények és szabályok;

i) a pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok, azon jelöltek részére, kik a pénzügy-, illetőleg vám- és adóőri testületben nem szolgálnak.

Kelt Budapesten, 1885. évi október hó 12-én.